

PŘEHLED HISTORICKÉHO VÝVOJE A SOUČASNÉHO DĚNÍ LITERÁRNĚVĚDNÉ BOHEMISTIKY V BULHARSKU

IVAN PAVLOV

Studium české literatury je svázáno s výstavbou bulharských humanistických disciplín ve druhé polovině 19. století v souvislosti se vzrůstajícím vědeckým zájmem o cizí kulturní fenomény. Ve filologii se jako první objevilo dilema v zaměření výzkumu na dvě samostatné oblasti – jazyk a literaturu. Pochopitelná jazykovědná metodologická hegemonie určuje specifika výzkumu stojícího u zrodu Sofijské univerzity Klimenta Ochridského roku 1888. Prioritní vědecký výzkum slovanské kultury v této době je plně pochopitelný. Začínající akademická výuka cizích jazyků pomáhala i rozvoji výuky českého jazyka a výzkumu textových modelů tvorby českých spisovatelů, které se využívaly k jazykovému vyučování. Tato druhotná a do jisté míry pomocná funkce české literatury je vyvažována početnou účastí českých učitelů, umělců a dalších osobností v právě osvobozeném Bulharsku, rovněž i recepcí některých českých autorů, kteří od poloviny 19. století prostřednictvím překladů zdomácněli v tehdejší bulharském tisku. Tyto spontánní česko-bulharské kulturní vztahy rozvíjející se v žurnalistických horizontech neovlivnily přímo bulharské teoretické myšlení a nepřispěly k hlubšímu ocenění děl českých spisovatelů.

Tehdejšímu bulharskému ocenění hodnot české literatury bránila všeobjímající idea panslovanství. Vědla Bulhary po staletí k zájmu o velký slovanský celek, teprve později začala být pokládána i za nebezpečí při obraně národní kultury a politické identity. P. R. Slavejkov (1827-1895), básnický nestor bulharského obrození, varuje, že "nejdřív jsem Bulhar, až potom Slovan". Od konce 19. století je pociťován o to tragičtěji protiklad mezi povyšováním slovanského tvůrčího myšlení a nepředvídatelností slovanské politiky. Vstřícný zájem menších slovanských národů byl mnohdy založen na soucitu a vědomí obdobného národního údělu. V tomto smyslu znovu Slavejkov objasňuje ve své stati *Idejata na panslavizma v Bochemija* v nejpopulárnějším bulharském obrozenském časopise Makedonija (1869) zdrženlivost Čechů ke krajnostem imperiálního panslavismu. Jeho syn Penčo Slavejkov (1866-1912), teoretik bulharského modernismu, první narušuje ve vztahu k české literatuře schémata všeslovanské nekritičnosti. Podle jeho mínění není Jan Neruda pro Bulharsko vhodný "ne proto, že to není dobrý spisovatel, ale protože jeho krásné fejetony (jako speciálně

české) jsou nepřeložitelné a nepochopitelné nikomu jinému než obyvatelům zlaté Prahy a to, co je přeložitelné a pochopitelné pro nás, jsou práce příliš prosté."¹

Zároveň s počínající projekcí "bulharského" prostřednictvím "českého" se vyučování a výzkum české literatury stávají permanentním prověřováním bulharských vědeckých ambicí, namířených k respektování středoevropské tvůrčí tradice, rozdvojené a rozvíjející se mezi Východem a Západem. Dvě hodnocení, mezi nimiž leží časová proluka půl století, ilustrují vývoj bulharské zkušenosti v tomto směru. Profesor české literatury na Sofijské univerzitě Boris Joco (1894-1945) zobecňuje přísné akademické cíle: "aby se prozkoumaly duchovní styky mezi slovanskými národy tak, jak jsou zrcadleny v jejich písemnictví – vědeckém, publicistickém a uměleckém –, to znamená přednostně zkoumat vypůjčené ideje, stavební materiály a formy a dále přes postizitelné vzájemné působení pak dojít až k jejich společným momentům jak duchovním, tak obsahovým."²

V reakci na první ucelenou bulharskou dějinnou syntézu české literatury *Istorija na češkata literatura* (1986, 1989) recenzent poznamenává: "Padla víra, že literárněhistorický výklad musí říkat vše o Čechách v horizontu jejich vlastních potřeb, že je představuje v jejich úplnosti a jejich pohledu. Toto nám sdělují pochyby, váhání a otázky autorů sledovaných Dějin – to se dotýká statutu Čechů. Naopak právě samolibost ve faktografii, kvalifikující sebevědomý jazyk, skrývá velké nebezpečí vzájemné možnosti dialogu. Tento jazyk neproblematizuje Čechy... proměňuje je na "Čechy" sloužící "potřebě"."³

Nacionální naladění bylo prokazatelně důsledkem vlastního národního postavení, nemělo rysy obecně slovanské, ale přesto se nezastavují možnosti a znásobuje se nahromaděný analyzátorový potenciál směřující k problematice slovanské kulturní samostatnosti. Sociální výsledek tohoto postavení se projevuje nejvíce ve vzdělávací činnosti Sofijské univerzity. Její první rektor Aleksander Teodorov-Balan (1859-1959) ukončuje doktorátem ze slovanské filologie svá studia na Karlově univerzitě a dlouhá léta přednáší "teoreticky i prakticky" historii české literatury. Na pozvání Jednoty českých filologů uskutečňuje 1. 3. 1930 v Praze přednášku, jež byla celá publikována pod názvem *Bulharská literatura v kulturním poměru k jiným lite-*

¹ P. Slavejkov: Tri belgarski literaturni spisanija, *Zname* 20. 12. 1897.

² Slavjanskite literatury i slavjanskoto seznanie v Belgarija, *Belgarski pregled* 1929, s.39.

³ V. Stefanov: Nacionalnite literaturni istorii i dialog meždu kulturite, *Homo bohemicus*, Sofija 1994, s. 27.

raturám slovanským,⁴ v níž sumarizuje svou vědeckou zkušenost na poli české literatury. Svým základním směřováním byl Balan jazykovědec, odklání se však od mladogramatických norem při výkladu literárních textů a hlavně při hledání ideového základu nové české literatury: "Přesvědčivé vlastenecké slovo pro český národ a jazyk ovšem zaznělo již v polovině 17. století u B. Balbína, ba zaznělo již i slovo pro příbuznost a pobratimství s ostatními Slovy" (s. 602).

Překladatel této stati, hvězda slavistiky prof. A. Frinta, udělal na tomto místě pod čarou poznámku, kterou začíná přímý literárněvědný česko-bulharský dialog: "V této souvislosti třeba jmenovati dřívější projevy M. J. Husa, J. Blahoslava, Komenského (*Kšaft a Dějiny církve slovanské od Cyrila a Metoděje*) a jiné našich spisovatelů" (s. 602).

Diskusní přístup bulharského bohemisty přetrvává i prostřednictvím jeho vztahu k metodologickému patosu typických a historiograficky osobitých prací: *Istorija slavjanskich literatur* A. N. Pypina a V. D. Spasoviče (St. Peterburg, I 1879, II 1881); J. Karásek: *Slawische Literaturgeschichte* (Leipzig, I-II 1906); J. Máchal: *Slovanské literatury I-III* (Praha 1922-1929); F. Wollman: *Slovesnost Slovanů* (Praha 1928). Při příležitosti metodologického hodnocení přínosu poslední z těchto knih konstatuje Balan: "jde mu ne tolik o obraz literatur slovanských za jisté doby a podle jistého směru, jako spíše o syntézu slovanské myšlenky v daném proudu kulturním či literárním... Výklad slovanských literatur eidograficky bude povždy narážeti na nepřekonatelne nesrovnalosti a obtíže, protože každý národ slovanský tvoří v dějinách lidstva zvláštní sociologický celek a literatura takového celku závisí na mnohonásobných stycích a pohybech jeho života jiným soukmenovcům cizích" (s. 482).

Směřování bulharské bohemistiky k teoretické přesnosti začíná již v jedné z prvních Balanových publikací – překladu knihy *Uvod v estetika s ogleđ na poezijata* od Antonína Pošíka (překlad byl vydán v jednom z nejprestižnějších vydavatelství G. G. Danov v Plovdivu roku 1885). Elementy české literárněvědné terminologie využil Balan ve specializované studii *Slovesnite proizvodi i terminologijata okolo tjach*.⁵

A. Teodorov-Balan se cítil povinen vědecky pracovat i na velkém tématu klasické slavistiky – na problematice cyrilometodějské. Jeho práce *Kiril i Metodij* (Sofija 1922) se váže k počátkům české literatury a k náboženské a jazykové iniciativě obou bratrů v době velkomoravské mise. Ve většině obdobných bulharských prací je tato problematika nahlížena v kontextu starobulharské literární tradice.

⁴ *Slovanský přehled* 1930, s. 481-486, 598-605.

⁵ *Godišnik na Sofijskaja universitet* 8-9, 1912/1913, Istoriko-filologičeski fakultet, I, s.1-44.

Vědomí společného původu a příslušnosti ke křesťanské Evropě je vyjádřeno prostřednictvím vztahu staré bulharské a české literatury v práci budoucího proslulého bulharského medievalisty profesora Jordana Ivanova (1872-1947) *Istorija na slavjanskite literatury ot J. Ivanov, učitel v Slivenskata deržavna mžska gimnazija* (Plovdiv 1896). Jako představitel soudobé vědecké inteligence autor první bulharské učebnice slovanských literatur objasňuje svůj vztah k dílům A. N. Pypina a V. D. Spasoviče a záměr své práce vidí v tom, aby ukázal, že "literární díla jednoho národa zobrazují jeho mravy, víru a úsilí, nebo jinými slovy celý jeho společenský a duchovní život, jeho génia" (s. 1).

Český materiál této práce je čerpán z "vydání tehdejšího vydavatele a literárního historika Františka Bačkovského – *Stručný přehled dějin literatury české doby nové* (Praha 1894). Bez vlastních ambicí po originalitě Ivanov periodizuje takto: "Velkomoravská mise, Stará doba (Od počátku do husitského hnutí, 1403), Husitské hnutí a zlatý věk české literatury (1403-1620), Období úpadku (1620-1780), Nová doba, Obrození národa a literatury". Typický pozitivistický model tehdejší humanistické vědy zůstává dlouho jako zákonná norma hlavně ve vztahu k periodizaci literárního procesu, který je zpestřován obširnými poznámkami a kulturně historickými výklady. Pedagogická funkce této učebnice na středních školách zapříčinila, že v biografických medailónech je výchovně zvýrazněno hrdinství boje i tvůrčího činu. Například takto je představen Jan Hus: "Veliká a významná byla činnost tohoto muže, který byl vůdcem veškeré nábožensko-mravní reformy svého národa a rozhodujícím inspirátorem reformy západoevropského světa. Jeho kázání a spisy přesahují zcela myšlení středověku a jsou postaveny na takovém mravním podkladu, z něhož vyrůstá nové evropské vědomí. Jeho církevní a dogmatická polemika se soustředila k mravnímu osvobození lidské osobnosti, které chce vrátit její vnitřní nezávislost a samostatnost; pro tuto osobnost staví jako zákon pouze Písmo svaté, nekomolené žádnou vnější autoritou, protože tato jistota stojí výše než kdokoliv z lidí i jakékoliv výklady" (s. 37).

J. Ivanov se pokouší postihnout i jisté psychologické vztahy mezi biografií a dílem sledovaných autorů. Česká literatura je vykládána s vážností, která jí náleží a jež je dána i rolí Čechů jako zakladatelů slovanské filologie. Byl zde učiněn i pokus položit základy výzkumu recepce české literatury, třebaže hlavní úkol autorů spočíval v představení významných českých spisovatelů.

Vydání posledních velkých českých historiografických syntéz slovanských literatur Máchalových a Wollmanových ve dvacátých letech se stalo podnětem k demonstraci metodologického zaměření bulharské bohemistiky mezi dvěma světovými válkami. Kromě již citovaného Balana píše obširnou recenzi i vedoucí katedry slovanské filologie Sofijské univerzity B. Jocov. Obhájil rigorózní práci na téma *Otakar Mokřý a polská literatura* u profesora Hýska

na Karlově univerzitě a byl výborně obeznámen se způsobem práce soudobé české literární historie: "Máchal naplňuje svůj plán cestou synchronickou, sleduje pozorně vývojovou linii, Wollman jej postihuje z ptačí perspektivy jako synoptickou ideografickou syntézu."⁶ Dále Jocov postihuje hlavní obtíž – "souvztažnost mezi hodnotami" a dvě kritéria, "jedno je vývojové a druhé ideové, kulturně historické". Podle něho je *Slovesnost Slovanů* založena na ideografii (historii idejí), eidologii (vývojové poetice) a někde i eidografií (strukturálním výzkumu různých forem v jednom systému).

Jocov vydává rozsáhlou pozitivistickou knihu *Istorija na belgarska literatura* (1930-36) věnovanou svému zesnulému vědeckému učiteli Bojanu Penevovi a soustřeďuje se k historii české literatury velmi zvláštním způsobem. Dal přednost monografické formě jako způsobu výkladu celkového literárního procesu a zvolil si k tomuto účelu relativně málo známého českého spisovatele. Otakar Mokřý není "vyšší moment tvůrčího projevu českého ducha", ale je "typický představitel jihočeské kmenové přírody, střed řady otázek, jejichž osvětlení nebo rozřešení může mít význam omezený, ale mnohdy i mnohem širší".⁷

Silný vliv polonisty B. Peneva se transformoval u jeho žáka při výběru O. Mokřého jako "požehnaného předmětu srovnávacího historického literárního výzkumu" (s. 5). Vliv polského romantického mesianismu na Mokřého z něj podle Jocova dělá "jednoho z prvních básníků své generace, který se noří hluboce do polského uměleckého génia, v němž hledá nejen pouze zdroj inspirace v životě a literatuře, ale i smysl svého pozemského bytí" (s. 6). Jocov se s jistotou pohybuje v českém i polském kulturně historickém kontextu, aniž by zapomněl na svůj cíl – objasnit tvůrčí paradox básníkův: "Historický idealismus Mokřého, přijatý co nejrychleji od Palackého, jej odhaluje jako tichého hegeliana, který v logu světa by chtěl rozpustit své vlastní Já. Materialistický výklad historie jako zápasu tříd je cizí jeho době. A třebaže pociťuje protikladnost mezi selským stavem a feudální aristokracií, není nijak nakloněn v tomto napětí hledat nějaký historický stimul. Proto většinou zobrazuje minulost ne jako Zeyer, plasticky a psychologicky, ale jako Vrchlický, který pociťuje vlastní osobnost jako zrcadlo či znak lidského osudu vůbec" (s. 119).

Nedostatek českého zájmu o osobnost a dílo Otakara Mokřého kompenzuje bulharský bohemista s důrazem na vymezený úkol a s přesvědčením o nezbytnosti tohoto výzkumu, který je nedoceněným přínosem pro literárněvědnou bohemistiku. Nezbytné je ocitovat alespoň bulharský ohlas Balanův: "sama práce je svědectvím o podrobné znalosti nového českého

⁶ B. Jocov: Dve istorii na slavjanskite literaturi, *Belgarski pregled* 1929, s. 148-158.

⁷ B. Jocov: *Otakar Mokri (Istoriko-literaturna studija)*, Sofija 1929, s. 135.

písemnictví z ohledu historického i ideového, rovněž tak i školeného umění filozoficko-umělecké analýzy básnické tvorby.⁸ V téže recenzi činí nestor bulharské bohemistiky i svou poslední předpověď' ohledně české literatury a její vazby k národu, když píše, že "si český národ vždy uchovával nepřetržitý svazek s celkem písemnictví i vědy".

Ideografické metody Wollmanovy se u Jocova proměňovaly v hledání vztahů mezi symboly bulharského národního osudu a "materialistickými" silami, které hýbaly údělem Bulharska i Čech. V *Belgarski stradanija i borbi v slavjanskata poezija*⁹ vybírá díla českých básníků, u nichž bulharská tematika doplňuje tvůrčí portréty. V tomto smyslu je Jocovův přínos pro poznání autorů jako Prokop Chocholoušek,¹⁰ Josef Václav Frič¹¹ a další podstatný. Takto zacílený výzkum vzhledem k jeho informativnímu a ideologickému zaměření dále našel v bulharských podmínkách pokračovatele v profesoru Emilu Georgievovi (1910-1982) a jeho knize *Belgarski obrazi v slavjanskite literaturi* (Sofija 1969).

Vedle zájmu o spisovatele okrajového významu se však Jocov znovu formou monografie obrací přímo k autorům prvořadého významu. I v těchto případech je jeho vědecký aparát stejně seriózní. Nebojí se "nejvyššího jezera v české poezii, ke kterému je štěstí stoupat, aby ses napil z jeho vod".¹² Toto vymezení Březiny ze stejnojmenné monografické studie je doplněno o část, která je psychologickým ohlasem sledovaného autora a je nasycena mysticismem lyrika: "I ve své duši, v jejích záhadách pociťuje hrůzu vesmírných dálav, prst Boha, ledový příkrov transcendentna. S neprojasněným ještě mysticismem svého utrpení se zastavuje před příčinami a smyslem lidského poslání zde na zemi. Odkud jde? Co hledá? Kam odejde?"

V tomto impresionistickém medailónu Boris Jocov zdařile spojuje publicistickou přitažlivost a vědeckou hloubku. Svůj překlad veršů Petra Bezruče doplňuje Jocov studií objasňující jeho mínění o tomto českém básníkově: "Osvobozen od vši estetiky a metafyziky přetváří danou skutečnost, ale neosvobozuje se tím od ní. Proto ji buď' prostě líčí s pragmaticky rozvinutou kompozicí, s tónem nenucené zpovědi, nebo s ní zápasí několika hněvivými replikami, oblévá ji syrovou lyrickou atmosférou a končí poté,

⁸ O. Mokri, *Belgarski pregled* 1929, s. 158-161.

⁹ *Godišnik na SU* 31, 1934/35, I, s. 1-188.

¹⁰ *Belgarskata romantika* u P. Chocholoušek, *Belgarski pregled* 1929, s. 354-414.

¹¹ *Belgarska balada*, *Rodina* 3, 1939/40, s. 99-122.

¹² Otokar Brzezina, *Zlatorog* 1925, s. 266-267.

co vám vnutil do vědomí několik nespokojených otázek.¹³ V tomto duchu je napsána i studie o druhém významném básníkovi, Jiřím Wolkerovi.¹⁴

Jocovovo vědomí nezbytnosti kulturologických komparací, kterými lze obohacovat literárněvědnou analýzu, našlo výraz v průkopnickém sborníku *Belgaro-čechoslovaška vzaimnost* (Sofija 1930). V jeho studii *T. G. Masaryk i negovijat ideal na Nova Evropa* (s. 214-232) nalezneme syntézu možností vědeckých i publicistických, která obzírá v jednotném celku tvůrčí vzmach státníka, filozofa i spisovatele. Tradice podobných univerzálních sborníků pokračuje dále v knihách *Belgarija i Česloslovakija prez vekovete* (Sofija 1963), *Belgaro-českata družba v literaturata na XIX vek* (Sofija 1975), I. Pavlov – V. Todorov: *Belgaro-češki literaturni paraleli* (Sofija – I 1983, II 1992).

V duchu komplexní slavistické tradice, zahrnující výuku českého jazyka prostřednictvím vybraných literárních textů, byla vydána členem Pražského slavistického ústavu profesorem Stojanem Romanským (1882-1959) příručka *Česka knižovna reč v obrazci* (Sofija 1942). Vybraných šestapadesát českých spisovatelů je zde představeno krátkou biografickou informací. Přes válečnou cenzuru v protektorátu jsou zde zařazeni i spisovatelé jako Jiří Wolker, Karel Čapek a jiní.

Na základě tohoto materiálu přednášel na Sofijské univerzitě B. Jocov, ale semináře vedl budoucí významný jazykovědec Ljubomir Andrejčin (1910-1975). Zde jsou některá témata seminárních prací: K. H. Mácha, P. Chocholoušek – Agapija, Řím J. S. Machara, Erben a česká lidová píseň, R. U. R. jako obraz směřování moderního života a moderního myšlení aj.

V rámci kulturní výměny v průběhu roku 1937 uskutečnil významný historik slovanských literatur profesor Jiří Horák tyto přednášky: Srovnávací historie slovanských literatur, Světový význam slovanského romantismu a Význam slovanských literatur pro rozvoj světové slovesnosti. Tehdy pronikají i některé ideje Pražského lingvistického kroužku především v oblasti slovanské jazykovědy. Plnohodnotně a originálně interpretuje strukturalistické myšlenky a na českém materiálu je využívá teprve profesor Nikola Georgiev (nar. 1937) ve studiích *Parodie obsahu a parodie struktury: "Švejk" a antiromán*,¹⁵ *Citiraštijat čovek v literaturata*,¹⁶ *Josef Švejk a Ganjo Balkanski*.¹⁷

¹³ Petr Bezruč, *Zlatorog* 1926, s. 438-452.

¹⁴ *Zlatorog* 1924, s. 183-192.

¹⁵ *Česká literatura* 1966, s. 328-334.

¹⁶ *Godišnik na SU* 1980.

¹⁷ *Belgaro-češki literaturni paraleli I*, Sofija 1983, s. 115-122.

Po druhé světové válce byla historická tradice slavistických literárních historiografických syntéz, zahrnujících i českou literaturu, podpořena i politickou konjunkturou. Do gymnaziálních učebnic literatury byly mezi lety 1945 a 1948 vsouvány informativní nástiny o Máchovi, Vrchlickém, Čapkovi a jiných z pera E. Georgieva. Podle zavedené tradice udával jako vedoucí katedry slovanských literatur na Sofijské univerzitě směr bohemistickým výzkumům v souladu s tehdejší ideologickou tendenčností. Chronologicky nové přehodnocení přineslo Georgievo obsáhlé dílo *Belgari i Čechi v epochata na tjachnoto Vzražđane I-II*.¹⁸ Od zimního semestru učebního roku 1945-46 začal přednáškový cyklus o slovanských literaturách, v němž je bohatě zastoupena i česká literatura. Struktura přednášek sleduje ve slavistice známé etapy: Staré slovanské literatury, Slovanské literatury v období renesance, Reformace a osvěcenství, Slovanské obrození, Slovanský romantismus, Slovanský realismus, Slovanské literatury od konce 19. století po naše dny. Po roce 1953 začíná přednášet speciální cyklus historie české literatury pro studenty bohemistiky – neučitelský obor.

Jeho univerzitní přednášky jsou základem tří vydání dvoudílné knihy *Očerki po istorii na slavjanskite literaturi* (1949-1952, 1958-1963, 1977), o jejíž koncepci Georgiev píše: "Úkolem knihy je postižení vývoje západoslovanských a jihoslovanských literatur od počátku slovanského písemnictví po naše dny... Jedním ze složitých úkolů literárního historika, který rozpracovává takovýto kurs, je výběr toho nejpodstatnějšího v literárním procesu, největších spisovatelských jmen, nejvýznamnějších děl různých slovanských literatur a snaha je propojit s příslušným jevem, spisovatelem a dílem jiných slovanských literatur".¹⁹

I když byl žákem B. Jocova, obrací Georgiev velmi selektivně pozornost na aktuální problémy, veden někdy vnějšími důvody i jistým konjunkturalismem. Jeho pokusy o vyvážený poměr mezi ideovými hodnotami a literární procesualitou nebyly vždy úspěšné. Vztah k české literatuře a vliv Jana Máchala vysvítají z tematologických konfigurací materiálu i z některých obecných omylů. A také ze dvou záhlaví výjimečné důležitosti pro českou literaturu: "Chumanizm i Reformacija". Vnějšíková chronologizace těchto dvou period se stává ještě nepřijatelnější a neumožňuje jemnější propojení ideologie reformace s ideologií humanismu.

Ovlivněn Wollmanovou periodizací užitou ve *Slovesnosti Slovanů* vkládá Georgiev do své knihy i etapu tzv. "tendenčního realismu". Ve své knize výslovně zmiňuje bibliograficky základní práce Máchalovy i Wollmanovy. Hybridní spojování realistického způsobu zobrazování s ideovou ten-

¹⁸ *Godišnik na SU* 1946, 1954.

¹⁹ E. Georgiev: Nad problemite na slavjanskite literaturi, *Godišnik na SU* 1959, s. 14.

denčností se u bulharského bohemisty nejvíce projevuje v kapitole Po petja na socialističeskijat realizm, kde jsou neústrojně vřazeni i autoři jako Karel Čapek či Jaroslav Hašek.

Česká literatura je vykládána v částech vstupních historických úvodů, za nimiž následují srovnatelně obšírné monografické kapitoly o Husovi, Komenském, Kollárovi, Máchovi, Tylovi, Němcové, Karlu Havlíčkovi, Nerudovi, Čechovi, Vrchlickém, Jiráskovi, Sovovi, Bezručovi, Neumannovi, Wolkerovi, Haškovi, Olbrachtovi, Majerové, Karlu Čapkovi, Juliu Fučíkovi, Zápotockém, Pujmanové a Nezvalovi. Míra výkladu umožňuje, aby se vytvořila relativně ucelená představa o české literatuře, zapojené v univerzalizující celek abstraktního modelu společného slovanskému literárnímu procesu.

Citlivým sloučením konkrétní analýzy a vědecké hypotézy jsou medievalistické práce E. Georgieva věnované nejstarším českým textům, speciálně pak *Kiril i Metodij – osnovopoložnici na slavjanskite literaturi* (Sofija 1959), *Prenasjaneto na Kirilo-Methodijevata knižovna tradicija ot Velika Moravija v Belgarija*²⁰ a jiné. V tomto směru výzkumu pokračují učitelé Sofijské univerzity Margarita Mladenovová (nar. 1956): *Problemy na Kirilo-Methodijevata tradicija na čechoslovaška ezikova teritorija*²¹ a Ivan Pavlov (nar. 1944): *Kirilo-Methodievski tradicii v češkata literatura i kultura*²² a *Emauzki manastir*.²³

Emil Georgiev se pokoušel najít vědecké komparatistické zdůvodnění integrující síly všeslovanské ideje v práci *Obšto i sravnitelno slavjansko literaturoznanie* (Sofija 1965), která obsahuje speciální kapitolu Vlijanieto na češkata literatura (s. 188-260). Na mnohem vyšší úrovni podobnou syntézu vytvořil profesor Bojan Ničev (nar. 1930) v knize *Osnovi na sravnitelnoto literaturoznanie* (Sofija 1986). Nové teoretické zkoumání pojetí recepce české literatury v Bulharsku sledují vědci Christina Balabanovová (nar. 1945)²⁴ a Veličko Todorov (nar. 1955); kniha Veličko Todorova *Češkij sjužet* (Sofie 1992) se soustřeďuje k výzkumu bulharských modelů poznávání a představ Čechů a české literatury v bulharském kontextu.

²⁰ *Sbornik v čest na A. T. Balan*, Sofija 1955.

²¹ *Starobelgaristika*, Sofija 1982.

²² *Izsledovanija po kirilo-metodievistika*, Sofija 1985, s. 259-270.

²³ *Kirilo-Methodieva enciklopedija I*, Sofija 1985, s. 649-651.

²⁴ Ch. Balabanova: Literaturna recepcija i chudožestven prevod, *Slavjanskite literatury v Belgarija*, Sofija 1988, s. 101-134; Literaturovedskijat bochemističen prinos na belgarskite nebochemisti, *Belgarno-češki literaturni paraleli II*, Sofija 1992, s. 212-218.

Typologické konfrontace srovnávající bulharské a české literární jevy přes nevyhnutelnou přibližnost komparace prostřednictvím předem připravených modelů jsou cenné. Balabanovová se vyhýbá podobnému zaměření prohloubenějšími textovými analýzami: *Literaturno-kritičeskoto nasledstvo i estetičeskite vzgledi na P. Slavejkov i J. Vrchlicki*.²⁵ Ivan Pavlov srovnává v etnokulturním kontextu díla nejnovější bulharské a české prózy v monografii *Svremenijat belgarski i češki roman* (Sofija 1985). Žoržeta Čolakovová zkoumá axiologické dimenze duchovnosti Máchovy a Botevovy.²⁶

Analýzu tvorby Karla Čapka v souvislostech bulharské recepce provádí profesor Nedjalko Draganov (1915-1977) ve studii *K. Čapek v Belgarija*.²⁷ Jednou z prvních bulharských literárních bohemistických monografií je *Svetovijat Čech K. Čapek* (Sofija 1990) Veličko Todorova. S monografickým záměrem zpracovává Žoržeta Čolakovová český strukturalismus pod vedením docenta Jiřího Brabce.²⁸

Poetiku bulharské a české meziválečné prózy analyzuje studie Ch. Balabanovové *Lirizirane na prozata i žanrovi promeni – A. Strašimirov, V. Vančura*.²⁹ I. Pavlov věnuje počátkům realismu v české literatuře práci *Načalnoto razvitie na realizma v češkata literatura*.³⁰

Žánr portrétního eseje, převzatý z Šaldových medailónů, se prosadil v prvním pokusu o specializovanou literární syntézu českého materiálu, kterou vytvořil Atanas Rusev.³¹ Poprvé se v bulharském literárním kontextu setkáváme s portréty spisovatelů jako Sládek, Rais, Herrmann, Heyduk, Nováková, Dyk atd. Od té doby do dnes se objevují v bulharské literární publicistice obdobné skici spisovatelů budících rozruch nebo překládaných do bulharštiny.

Pedagogická nezbytnost při výuce české literatury a vědecké ambice snahy po překonání tematologické generalizace směrem k vědomí různých forem literární imanence a žánrové a kompoziční struktury leží v základech dvoudílné knihy *Istoriija na češkata literatura*. První díl (Sofija 1986) autorů

²⁵ *Belgaro-češkata družba v literaturata na XIX vek*, Sofija 1975, s. 193-205.

²⁶ Smrtta v poezijata na Macha i Botev (Nabljudenija vrchu Maj i Chadži Dimiter), s S. Babakovou, *Glast na padnalata arfa*, Plovdiv 1993, s. 224-235.

²⁷ *Godišnik na SU* 1963.

²⁸ *Sjurrealizm v češkata literatura ot 30-te godini (Struktura na poetičeski obraz)*, Praha 1992.

²⁹ *Problemi na srovnitelnoto literaturoznanie*, Sofija 1978, s. 145-166.

³⁰ *Godišnik na SU* 1980, s. 130-177, 1981, s. 240-274.

³¹ *Istoričeski pregled na češkata literatura*, Ruse 1935.

Ivana Pavlova a Veličko Todorova sleduje ideové, tematické a žánrově druhové panorama české literatury do roku 1918. Zvolená historicko-funkční metoda umožnila rozkrývat genetickou linii literárních forem v konkrétní historické době v souvislosti s migrací uměleckých iniciativ ve středoevropském kulturním prostoru. Snaze vyhnout se atomizaci v objasňování různých literárních faktů pomáhá metodologické sloučení raného marxismu a pozdějšího strukturalismu, charakteristického rysu české literární historiografie šedesátých let našeho století. Ideová schematizace tohoto sloučení je zvýrazněna posílením ideologizujících tematologických komplexů ve druhé části knihy, hlavně v oddílu Literatura na socialističeska Čechija. Vědomi si všech rizik zkreslených, zamlčených a opožděných informací se oba autoři snažili, limitováni podmínkami totality, představit z rozličných úhlů současnou českou literaturu. Úplný zákaz emigrantské a disidentské literární produkce v Bulharsku a v Čechách vysvětluje, ale neomlouvá fakt, že zde chybějí čeští autoři, bez kterých si nyní nemůžeme představit českou literaturu druhé poloviny dvacátého století.

Na začátku téhož druhého dílu Christina Balabanovová jako samostatná autorka provádí hlubokou a originální analýzu meziválečného rozvoje české literatury (s. 15-186).

Pokračováním hledání nových kritérií při objasňování českého literárního procesu od 18. století jsou výzkumy I. Pavlova sledující příčinný vztah mimoestetických jevů a formování imanentního vývoje jako příznaku funkcionálně literární diferenciaci. Tyto možnosti, přesvědčivě dokazující zákonitosti tvůrčích inovací, jsou dokládány příklady z tvorby světově proslulých českých spisovatelů (M. Kundery, V. Havla a jiných).³²

Po dobu celé své existence objasňuje bulharská literárněvědná bohemistika podle svých možností českou literaturu jako tvůrčí fenomén i jako mravní korektiv v podmínkách slavistické tradice i v duchu sjednocujícího se světa.

(přeložil Vladimír Krivánek)

³² *Christomatija po stara češka literatura, Podnovjavašite se tvorčeski i vzpriematelski vzmogućnosti na češkata proza*, Sofija 1993, s. 153-195.